

PAUL

AUSTER

TIMBUKTU

21. SZÁZAD
KIADÓ

Budapest, 2018

Csonti úr tudta, hogy Willynek nincs sok hátra. Több mint fél éve bujkált benne a köhögés, és most már Belzebub hatalma sem lett volna elég, hogy felépüljön. A kór lassan, de feltartóztathatatlanul, anélkül, hogy egy pillanatra is csillapodott volna, önálló életre kelt, és a február harmadikán kezdődő halk, hurutos zörej a tüdőben a nyár derekára asztmás zihálássá, hideglelős hárákolássá változott. Elég baj volt már ez is, ám az elmúlt két hétben kemény, kopogó hangszín lopódzott a hörgők zenéjébe, a rohamok pedig egyre sűrűbben követték egymást. Valahányszor újabb jött, Csonti úr azt hitte, Willy felrobban a bordáit feszítő nyomás őrületes hullámaitól. Tudta,

hogy a gazdája hamarosan vért fog köpni, és amikor szombat délután érkezett a rettegett pillanat, az angyali kórus énekelni kezdett. A Washington-Baltimore összekötő út mentén ácsorgó Csonti úr épp akkor pillantotta meg az égi csodát, amikor a gazdája az első szánalmas, vörös vérrögöcskéket törölte a zsebkendőjébe, és abban a pillanatban tudta, hogy oda a remény. A halál szaga telepedett Willy G. Christmasre, és olyan biztosan közeledett a vég, mint amilyen biztos az, hogy a Nap egy lámpa, amit reggelente meggyújtanak.

Mit tehetett volna a szegény pára? Csonti úr egészen kicsi kölyökkutya kora óta Willy mellett élt, és most már elképzelni sem tudta, milyen lehet a világ nélküle. Mert a gazdája minden gondolatában, minden emlékében, a föld minden darabkájában jelen volt. A szokás pedig nagy úr, és bár igaz a mondás, hogy ebcsont beforr, Csonti urat nem egyszerűen a szeretet vagy a kutyahűség kényszerítette arra, hogy félje a jövőt. Metafizikai szorongás gyötörte. A világ mínusz Willy egyenlő volt a világ megszűntével.

Efféléken tépelődött Csonti úr azon az augusztusi délelőttön, amikor beteg gazdájával Baltimore utcáit róttta. A magányos kutya semmivel sem több a halott kutyánál, és tudta, hogy amint gazdája kileheli a lelkét, ő sem számíthat irgalomra. Kívülről fújta a leckét, amelyre Willy hosszú napok óta tanítgatta: hogyan kell elkerülni a sintéreket és a zsandárokot, a száguldó tehervagonokat, a kivilágítatlan autókat és az úgynevezett emberi társadalmak álszentjeit. Akármilyen mézesmázosan szólnak is hozzád, a *menedék* szó mindig bajt jelent. Először jön a háló és a nyugtatólövedék, azután a ketrecek és a fluoreszkáló fények lidércnyomása, végül pedig a halálos injekció vagy a mérges gáz. Ha valamiféle felismerhető fajtához tartozik, talán lett volna esélye, hogy szépségversenyeken öregbítse jövődöbeli gazdái hírnevét, ám Willy cimborájának ereiben skót juhászok, labradorok, spánielek és meghatározhatatlan korcsok vére keveredett, kopott bundája ráadásul tele volt bogánccsal, leheletéből bűz áradt, tekintetében pedig véraláfutásos mélakór bujkált. Senki sem akarhatta megmenteni. Ahogy a ha-

zátlan bárd szerette mondogatni, a jövő kőbe vésetett. Ha nem talál sürgősen új gazdát, neki befellegzett.

– És ha a fegyverek nem is találhatnak el – folytatta Willy azon a ködös baltimore-i délelőttön egy lámpaoszlopnak támaszkodva, hogy össze ne rogyjon –, még mindig ezernyi veszély leselkedik rád. Figyelmeztetek, *kemo sabe*. Ha nem fogsz magadnak új palimadarat, meg vannak számlálva a napjaid. Nézz csak körül ebben a betonrengtegben. Ahány háztömb, annyi a kínai vendéglő, és ha azt hiszed, nem csorog a nyáluk, ha feléjük kószálsz, dunsztod nincsen a keleti konyháról. Ezek kutyahúst esznek, barátocskám. A szakácsok összefogdossák és a konyha mögötti sikátorban lemészárolják a kóbor állatokat – tízet, húszat, harmincat hetente. Kacsaként vagy sertésként szolgálják fel őket, de a bennfentesek tudják, mi micsoda, az ínycseket nem lehet becsapni. Ha nem akarsz egy tál moo goo gai panként végezni, kétszer is meggondolod, mielőtt az egyik kínai kricsmi ajtajában csóválni kezded a farkad. Felfogtad,

Csonti úr? Ismerd meg a te ellenségedet – aztán kerüld el nagy ívben.

Csonti úr felfogta. Mindent felfogott, amit Willy mondott. Így volt ez, amióta az eszét tudta, és most már ugyanúgy értette az ánglus nyelvet, mint bármely emigráns, aki hét évet töltött Amerika földjén. Az angol természetesen csak a második nyelve volt, amely ráadásul igen sokban különbözött az anyanyelvétől, mégis, bár a kiejtésén akadt finomítanivaló, a szintaxis és a grammatika minden csínját-bínját ismerte. Mindez teljességgel természetes volt egy Csonti úr intelligenciájával megáldott jószág számára. A legtöbb kutya alapszinten sajátítja el a kétlábúak nyelvét, ám Csonti úrnak olyan gazda adatott, ki egyenrangú félként kezelte. Az első pillanatban összelegedtek, és ha azt is figyelembe vesszük, hogy Csonti úr nem pusztán a legjobb, hanem az egyetlen barátja volt Willynek, és ha arról sem feledkezünk meg, hogy Willy, a született beszédmániás annyira imádta a saját hangját, hogy attól a perctől kezdve, hogy kinyitotta a szemét, egészen addig, amíg részegen be nem dőlt az ágyba,

egyfolytában locsogott, aligha csodálkozhatunk rajta, hogy Csonti úr otthonosan mozgott szülő-hazája nyelvi közegében. Mindent összevéve az volt csupán a meglepő, hogy beszélni nem tanult meg jobban. Nem a szorgalom hiánya, hanem a biológia hátráltatta, az orr, a fogak és a nyelv szerencsétlen elrendezése, ami arra kényszerítette, hogy ugatással, csaholással, vakkantással fejezze ki magát, és ez egyfajta ábrándozó, zűrzavaros jelleget kölcsönzött mondandójának. Fájón tudatában volt, hogy e hangokat mérföldek választják el a folyékony beszédétől, Willy azonban mindig meghallgatta, és végeredményben csak ez számított. Csonti úr kimondhatta a véleményét, és akárhányszor csak így cselekedett, a gazdája minden figyelmét öneki szentelte, és ha láttuk volna Willy arcát, amint barátja küzdelmét figyelte az emberek törzséhez való hasonlatosságért, megesküdhettünk volna, hogy issza a szavait.

Azon a borús baltimore-i délelőttön azonban befogta a száját Csonti úr. Az utolsó napokat, talán az utolsó órákat töltötték együtt; sem a cikornyás szóvirágokkal tűzdelt, hosszadalmas szónok-

latoknak, sem a hajdani tereferéknek nem volt hát helye. Vannak pillanatok, amelyek tapintatot és önfegyelmet követelnek, és ebben a szorult helyzetben tanácsosabbnak tűnt hallgatni, és hűséges, jó kutyához illően viselkedni. Engedelmesen tűrte, hogy Willy rácsatolja a pórázt. Nem nyüszített, amiért harminchat órája koplalt; nem szimatolta a levegőt nőstényszagok után; nem vizelt le minden útjába kerülő lámpaoszlopot és tűzcsapot. Nyugodtan poroszkált a gazdája mellett, követte őt a kihalt sugárutakon, hogy végre megtalálják a Calvert Street 316.-ot.

Csonti úrnak semmi különösebb kifogása nem volt Baltimore ellen. Nem érezte bűdösebbnek, mint bármely nagyvárost, amelyben az évek során tábort ütöttek, azonban, bár tudta, mi a tét, elszomorította a gondolat, hogy az ember képes olyan helyet választani élete utolsó óráinak színteréül, ahol azelőtt sohasem járt. Egy kutya sohasem követne el ekkora baklövést. Megbékélne a világgal, aztán keresne egy otthonos helyet, ahol békésen elszenderedhet. Willynek azonban két elintéznivalója is volt még a halála előtt, és a rá

jellemző konoksággal a fejébe vette, hogy egyetlen ember képes segíteni rajta. Dalma Swansonnak hívták az illetőt, és mert az volt róla az utolsó hír, hogy Baltimore-ban él, felkerekedtek, hogy megkeressék. Ám ha Willy terve kútba esik, mi lesz Csonti úrral, aki ott marad egyedül a vadalmatorták és márványlépcsők városában? Egy telefonnal fél perc alatt elintézhették volna a dolgot, Willy azonban filozófiai ellenszenvet táplált a fontos ügyekben való telefonhasználattal szemben. Inkább napokat kutyagolt, semhogy a kezébe vegye azt a furcsa szerkentyűt, és olyasvalakivel beszélgesse, akit nem lát. Kétszáz mérföldnyire az otthonuktól, térkép nélkül barangoltak Baltimore utcáin, és egy olyan címet kerestek, amely talán nem is létezett.

A két dolog közül, amit Willy a halála előtt elintézni szándékozott, egyik sem volt előbbre való a másiknál. Mindkettőt egyaránt létfontosságúnak tartotta, és mert ideje fogytán, nem kezelhette őket külön, kidolgozott egy tervet, amelyet *Chesapeake-nyitásnak* nevezett el, és amelynek segítségével a huszonharmadik órában két legyet

üthetett egy csapásra. A terv első pontját fentebb már említettük: új főbérlőt kellett találnia bundás barátjának. Emellett azonban a saját ügyeit is rendezni kívánta, hogy jó kezekben tudhassa kéziratait. Az életmű a Fayette Street-i buszvégállomás csomagmegőrzőjében hevert, két és fél háztömbnyire északi irányban attól a ponttól, ahol Csonti úrral álltak. A széf kulcsa ott lapult a zsebében, és hacsak nem talál valakit, akire méltán rábízhatja, szavai az enyészetéi; kihajítják őket, mint gazdátlan poggyászt.

A Christmas név felvétele óta eltelt huszonhárom év alatt Willy hetvennégy noteszt írt tele versekkel, novellákkal, naplókezdeményekkel, epigrammákkal, önéletrajzi eszmefuttatásokkal, valamint a *Csavargó napok* című hősköltemény első ezernégyszáz sorával. A szövegek java édesanyja brooklyni lakásának konyhaasztalánál született, négy éve, az asszony halála óta azonban, Willy a szabad ég alá kényszerült, hogy parkokban, síkátorokban, az elemekkel harcolva vesse papírra gondolatait. Szíve titkos mélyén nem táplált illúziókat. Tudta, hogy zavaros lélek, és hogy nem

erre a világra termett, tudta azonban azt is, hogy a noteszlapok sok értékes alkotást rejtenek, és ha másra nem is, ezekre legalább büszke lehet. Ha lelkiismeretesebben szedi a gyógyszert, ha egy kicsivel keményebb kötésű, vagy ha nem szereti anynyira a malátát, a szeszt és a bárók zsviját, talán még több értékes művet alkothatt volna. Mindez lehetséges, de késő volt már a hibákon rágódni. Willy leírta élete utolsó mondatát, és lassan az óra is az utolsót ütötte. A csomagmegőrzőbe zárt szavak – ez minden, amit felmutathatott. Ha megsemmisül, kár volt megszületnie.

Így jön a képbe Dalma Swanson. Willy tudta, hogy annyi az esélye, mintha tűt keresne a szénakazalban, de biztos volt benne, hogyha mégis megtalálja, Dalma eget-földet megmozgat, hogy segítsen rajta. Réges-régen, a világ keletkezése táján Mrs. Swanson volt a középiskolai angoltanára, és nélküle talán sosem vette volna a bátorságot, hogy írónak képzelje magát. Mrs. Swanson a szárnya alá vette a tizenhat éves, vézna fiút, aki rajongott a könyvekért és a beebop jazzért, és olyan lelkesen, olyan mérhetetlenül elfogultan dicsérte

a zsengeit, hogy William Gurevitch – mert akkoriban még így hívták – kezdte magát az amerikai irodalom új reménységének érezni. Nem az a lényeg, hogy Mrs. Swansonnak igaza volt-e – mert tizenhat éves korban a tehetség a fontos, nem a teljesítmény –, hanem az, hogy tehetségesnek találta Willyt, hogy fényt gyújtott fiatal lelkében, mert ha nincs valaki, aki higgyen bennünk, semmire sem megyünk az életben. Ezek a tények, és a Midwood High harmadikosai hiába látták negyven körüli, dagadt nőnek Mrs. Swansont, akinek még a karján is hullámozott a haj, ha a táblára írt, Willy úgy tekintett rá, mint gyönyörűséges, földre szállt angyalra.

A következő ősszel azonban Mrs. Swanson már nem tanított az iskolában. A férje Baltimore-ban kapott állást, és mert Mrs. Swanson nemcsak tanár, de feleség is volt, nem tehetett mást, otthagytá Brooklynt, és követte Mr. Swansont. Willy ezt nehezen emésztette meg, a helyzet mégsem volt tragikus, hiszen mentora a távolság ellenére sem feledkezett meg róla. Mrs. Swanson hosszú éveken keresztül élénken levelezett fiatal barátjával,

elolvasta és megbírálta kéziratait, régi Charlie Parker-lemezeket küldött a születésnapjára, és kis folyóiratokat ajánlott, amelyekhez elküldhetné a munkáit. Lelkes, csapongó ajánlása Columbia-ösztöndíjhoz segítette Willyt. A múzsája, a védőszentje, a kabalababája volt Mrs. Swanson, a hátár pedig a csillagos ég. De aztán eljött 1968 és a skizoid kötélranc a valóság és az őrület közé feszített elektromos huzalon. Willy zárt osztályra került, és hat hónapig tartó sokkterápia és pszichofarmakológiai kezelés után nem volt többé a régi. A szenvedők jellegzetes vonásait öltötte magára, és bár betegen is ontotta a verseket és a novellákat, egyre ritkábban válaszolt Mrs. Swanson leveleire. Egyre megy, hogy miért. Talán szégyenkezésből. Talán azért, mert túlságosan lekötötték egyéb foglalatosságai. Talán azért, mert elvesztette a hitét az Amerikai Postaszolgálatban, és gyanította, hogy a kihordók beleszaglásznak a borítékokba. Így vagy úgy, hajdani sűrű levelezésük egyre ritkult. Néhány éven keresztül sebtében megírt, alkalmi képeslapok, később előre gyártott karácsonyi lapok cseréjeként élt

tovább, végül 1976 táján teljes egészében megszűnt. Azóta egyetlen szót sem váltottak.

Csonti úr tisztában volt a helyzettel, és éppen ez aggasztotta. Tizenhét év telt el. Az isten szerelmére, tíz évvel a születése előtt még Gerald Ford volt az elnök! Hol van az már? Kit akar becsapni Willy? Gondoljunk csak bele, mi minden történhet ennyi idő alatt. Mi minden változhat tizenhét óra vagy akár tizenhét perc alatt is – és hol vagyunk akkor még a tizenhét évtől! Mrs. Swanson a legjobb esetben elköltözött. Hetvenéves lehet az öreglány, és ha nem szenilis, vagy nem valamelyik lakókocsiparkban telepedett le, akkor bizonyára réges-rég halott. Azon a baltimore-i délelőttön Willy készséggel elismerte mindezt, de a fenébe is, mondta, ha az élet egy rohadt szerencsejáték, amelyben egyetlen dobásuk maradt, mi a francért ne kockáztatnának.

Willy, Willy. Annyi története, annyi különböző hangja volt, annyiféleképpen tudott beszélni, hogy Csonti úr nem tudta, mit higgyen. Mi igaz, és mi nem? Nehéz ezt eldönteni, ha olyan összetett, különös karakterrel van dolgunk, mint ami-

lyen Willy G. Christmas volt. Csonti úr csakis abban lehetett bizonyos, amit a saját szemével látott, a saját bőrén tapasztalt, azonban mindössze hét esztendeje volt Willy társa, és a korábbi harmincnegyven évvel kapcsolatban legfeljebb a megérzéseire hagyatkozhatott. Ha kölyökkutyaként nem él egy fedél alatt gazdája édesanyjával, minden a múlt ködébe vész, ám Mrs. Gurevitch és a fia kijelentéseit összehasonlítva Csonti úr viszonylag egységes képet alkothatott arról, hogy milyen volt Willy világa az ő színre lépte előtt. Ezernyi részlet hiányzott. Ezernyi másik sehogyan sem akart összeállni, a körvonalak azonban kirajzóldtak.

Milyen volt ez a világ? Nem volt gazdag, sem gondtalan; a bérlakás levegőjében savanykás nyomorszag telepedett meg. Ha tekintetbe vesszük, hogy a család mi mindenben ment keresztül a letelepedés előtt, már az is kész csoda, hogy David Gurevitch és Ida Perlmutter első dolga az volt, hogy összehozzon egy fiút. Willy varsói és lódzi nagyszüleinek hét, 1910 és 1921 között született gyermeke közül csak David és Ida élte túl a há-

borút. Csak nekik nem tetováltak a karjukra számot, csak nekik volt akkora szerencsájük, hogy megmeneküljenek. Ettől azonban korántsem mulattak remekül, és Csonti úr épp elég történetet hallott, amelytől égnek állt a hátán a szőr. Hallott a tíznapos bujkálásról egy varsói padláslyukban. Hallott arról az egy hónapról, amelyet, hogy Párizsból Vichybe jussanak, szénapadlásokon éjszakáztak végig, tojást lopkodva az éhhalál ellen. Hallott aztán a mende-i menekülttáborról, a rengeteg kenőpénzről, amit a biztonságukra költöttek, és a bürokrácia négy hónapos pokláról Marseille-ben, ahol a spanyol tranzitvízumra vártak. Azután jött a kilátástalan veszteglés Lisszabonban, Ida halva született fia 1944-ben, és jött az a két év, amikor egyre csak az Atlanti-óceánt bámulták, közben pedig dúlt a háború, és apadt a pénzük. 1946-ban, amikor Brooklynba jutottak, Willy szülei új élet helyett posztumusz életet kezdtek, egyfajta átmeneti létet két halál között. Willy apja, aki Lengyelországban tehetséges, fiatal ügyvédként indult, munkát koldult egy távoli unokatestvértől, és a következő tizenhárom évet a He-

tedik sugárút és a Nyugati Huszonnyolcadik utca gombgyára között metrózta végig. Willy anyja egy évig keresetkiegészítésként zsidó gyerekeket tanított zongorázni, ám ezt is abbahagyta 1947-ben, amikor egy novemberi reggelen Willy kikukcskált a combjai közül, és meglepő módon, nem hagyta abba a lélegzést.

Willy amerikai, brooklyni fiúként nőtt fel; az utcán baseballozott, *Mad* magazint olvasott a takaró alatt, és Buddy Hollyt és a Big Boppert hallgatta. Sem az apja, sem az anyja nem értette a dolgait, de Willy szerint ez így is volt rendjén, mert akkoriban éppen az volt az életcélja, hogy bizonyítsa magának, talált gyerek. Meglehetősen kellemetlen, idegen teremtményeknek látta a szüleit, mintha lengyel akcentusukkal és merev, idegen szokásaikkal egy repülő csészealjra pottyantak volna a földre, és ösztönösen megérezte, hogy az egyetlen esélye a túlélésre, ha mindenben ellenük szegül. Amikor az apját negyvenkilenc évesen elvitte egy szívroham, Willy bánatát titkos megkönnyebbülés csillapította. Tizenkét évesen, a kamaszkor határán kialakult az életfilozófiája,

amelynek az volt a lényege, hogy át kell élni mindent, ami szörnyű. Minél nyomorultabb az életed, annál közelebb vagy az igazsághoz, a lét magjához, és mi lehetne borzalmasabb, mint hat héttel a tizenkettedik születésnapod után elveszíteni az öregedet. Tragikus figuraként könyvelnek el, akit nem érdekel a hiúság vására, és a jogos szenvedés aurája leng körül. Csakhogy az volt az igazság, hogy Willy nem szenvedett sokat. Sohasem tudott kiigazodni az apján, aki hetekig tartó hallgatások és hirtelen dühkitörések rabja volt, és aki a legapróbb csínytevéseiért is gyakran felpofozta. Nem, egyáltalán nem volt nehéz megszokni az életet e nélkül az időzített bomba nélkül. Szemernyi erőfeszítést sem igényelt.

A jó öreg Herr Doktor Csonti legalábbis így látta a dolgot. Nem kell egyetértенünk vele, de ki más véleményére hagyatkozhatnánk. Csupán az-
zal, hogy hét éven keresztül hallgatta e történe-
teket, nem érdemelte ki a jogot, hogy a kérdéses
tárgykörben vezető szaktekintélynek nyilvání-
tassék?